

DOM ADALBERT MARIA FRANQUESA I GARRÒS

per ALEXANDRE OLIVAR

I

Estanislau Franquesa i Garròs va néixer el 18 de desembre de 1908 a Moià, diòcesi de Vic, fill del forner del poble i el més jove de sis germans. Glòria de Moià era la casa d'escolapis que hi existia i que hi continua existint. Llavors aquell convent era el noviciat, molt florent, dels escolapis de Catalunya. Josep, el gran dels sis germans, i un altre germà de l'Estanislau, esdevingueren escolapis. En les converses que he tingut amb el pare Adalbert, mai no he rebut una resposta clara a la meua pregunta de per què, tenint ell dos germans escolapis, preferí fer-se benedictí quan en la seva família no existia cap tradició monàstica. Li passà allò que ens ha passat a molts: ens hem trobat dins el cenobi gairebé sense que, en la nostra primera adolescència, poguéssim adonar-nos prou bé del que ens passava, conscients, però, d'ésser objecte d'una vocació divina. De fet, Estanislau Franquesa ingressà al col·legi de postulants del monestir de Montserrat en un moment de la seva vida que l'obligà a esperar a arribar a l'edat canònica per a poder començar el noviciat. Fou en aquesta ocasió que, segons el costum del monestir, canvià la seva denominació ordinària: li va ser imposat el nom d'un sant benedictí molt famós, Adalbert de Praga, que fou un gran missioner entre els eslaus.¹ Dom Adalbert va rebre l'hàbit de novici el 27 de juliol del 1924 i va emetre els primers vots el 15 d'agost del 1925.

Així quedava iniciat el camí que dom Franquesa havia de seguir fins al final de la vida, fins gairebé els noranta-set anys: el camí de la fidelitat

1. El nom de sant Adalbert fou com un presagi de l'ecumenisme que havia de caracteritzar dom Franquesa. Era, a més, un costum bastant comú, no absolut, que els novicis de Montserrat, en canviar-se el nom al moment de vestir l'hàbit, s'hi afegissin el de *Maria*. A alguns els era permès no adoptar un nom nou (el qual significava un canvi de vida, perquè aquest era el sentit del canvi de nom). Sovint, encara que tampoc sempre, l'abat Antoni Maria Marcet demanava al postulant que li proposés tres noms, per tal que ell —l'abat— pogués escollir, cosa que no sempre feia i imposava un nom que no era cap dels tres.

a la vocació monàstica i a l'amor a Montserrat, en tot el que impliquen aquests conceptes. A aquests ideals ell n'afegí un tercer i un quart: el seu interès molt especial per la litúrgia i per l'ecomenisme. Excel·lí internacionalment en aquests aspectes. Això és el que intenten explicar concisament les línies que segueixen.²

Dom Adalbert va rebre l'ordenació presbiteral de mans del bisbe de Solsona, Valentí Comellas, l'11 de setembre del 1932. Ja abans d'aquesta data el jove monjo havia estrenat la seva activitat literària. La primera publicació que conec d'ell és la traducció al català de l'autobiografia d'una figura excepcional en la història de Montserrat: fra Josep de Sant Benet,³ un francès de les Ardenes, del pas del segle XVII al segle XVIII, religiós convers, autor de molts tractats en llatí i d'alguns en castellà; una figura «modestament gloriosa», com li diu dom Adalbert, tot i que certament curiosa. La seva excepcional activitat literària coincideix amb la gran i bona producció musical que tingué el monestir de Montserrat en el seu temps. Fra Josep morí en olor de santedat, si bé l'epítet de *venerable* que hom li donà no tingué cap significació canònica.

Aquesta inauguració en el món de les lletres revela que dom Adalbert, com alguns altres monjos joves, es va sentir atret per l'activitat de recerca històrica, que en el segon i tercer decenni del segle XX practicà a Montserrat l'arxiver del monestir, dom Anselm Maria Albareda, el qual, amb la seva inlassable i múltiple activitat com a historiador, no arribà a formar escola a Montserrat. Tampoc, com veurem, el pare Franquesa estava destinat a ser un historiador de Montserrat, malgrat les pàgines que consagrà a la història del santuari en anys posteriors. El pare Adalbert no era un recercador pròpiament dit en el camp de la investigació històrica. Les afeccions seves eren unes altres. Aviat quedà palès.

Els anys vint del segle XX foren per a Montserrat, sota l'abadiat de dom Antoni Maria Marçet, uns anys de renovació espiritual i també cultural, tant entre els monjos grans com entre el jovent del monestir. La creació, a partir de l'any 1917, d'una nova biblioteca, confiada a dom

2. El Centre de Pastoral Litúrgica de Barcelona m'invità, fa més de trenta anys, a porporinar-los un article sobre el pare Adalbert Franquesa. Sortí, amb el títol de «Dom Adalbert Franquesa: breve ensayo bio-bibliográfico», a *Phase*, núm. 11 (1971), p. 119-125. Allí trobarà el lector la bibliografia essencial de dom Franquesa fins a aquella data. El pare Adalbert mereix la publicació sencera de la seva bibliografia. Des d'aquí invito que ho faci la revista *Studia Monastica*.
3. *Vida del Venerable Fra Josep de Sant Benet, religiós llec del Reial Monestir de Santa Maria de Montserrat de Catalunya, escrita per la seva pròpia mà*, Monestir de Montserrat, 1930 (col·lecció «Místics de Montserrat», IV). No consta en la portada el nom del traductor, el qual firma una introducció (en la pàgina 9 de les no numerades d'aquesta introducció, cal llegir, en la línia 23: «autors setcentistes», no «vuitcentistes»). La introducció no esmenta l'estudi de dom Robert Grau, «El venerable fra Josep de Sant Benet religiós llec de Montserrat (1654-1723)». Fra Josep, nat a Signy-l'Abbaye i mort a Montserrat, està enterrat a la basílica montserratina. Fa uns anys, abans d'efectuar certes reformes en els edificis que són ara hostatgeries i punt d'assistència mèdica del santuari, els monjos honràvem encara la memòria del venerable en la seva suposada cel·la en què morí i que tenia un petit oratori adjunt.

Antoni Maria Tobella, va ser decisiva per a la formació dels monjos i per a la producció d'un treball científic.⁴ D'altra banda, alguns monjos estigueren en relació amb centres culturals monàstics de l'estranger. Dom Gregori Maria Suñol, que visità diferents vegades l'abadia de Solesmes (França), no solament introduí a Montserrat la reforma del cant gregorià,⁵ sinó que també aportà les formes i el contingut d'una espiritualitat corresponent a l'ideal benedictí inspirat en la litúrgia, tot i que, com és natural, aquesta renovació, acceptada ràpidament pels més joves, hagué d'anar implantant-se i guanyar a poc a poc l'aprovació, sense poder evitar certa contraproducció. Alguns monjos anaven seguint el curs de la litúrgia ajudant-se amb els volums *L'année liturgique* de dom Prosper Guéranger; ho feia el pare Adalbert, el qual combinava aquesta lectura amb la del *Liber sacramentorum* del cardenal Ildefons Schuster.⁶ Contribuí poderosament al nou corrent espiritual la lectura de l'obra *Jesuchrist idéal du moine*, de Dom Columba Marmion, que el pare Robert Grau traduí al català l'any 1925.⁷

Abans del qua acabem de dir, no mancà a Montserrat un monjo interessat per la deguda participació del poble en el culte diví i en la seva comprensió: fou el pare Ildefons Gubianas. Havia nascut a Manresa el 1880. Ingressat a Montserrat el 1895 i esdevingut prevere el 1903, es va acreditar pel seu zel pastoral en la promoció de la pietat dels fidels. En aquest aspecte, ja l'any 1911 havia iniciat una activitat literària, que no cessà fins a la seva mort, esdevinguda el 4 de setembre del 1941. Allò que orientà decisivament l'apostolat litúrgic del pare Gubianas va ser el Primer Congrés Litúrgic de Montserrat, celebrat l'any 1915. A partir d'aquesta data el pare Ildefons no parà d'oferir al poble, a través d'editorials barcelonines, versions al castellà del missal romà i, més tard, del breviari.⁸ Foren edicions de grans tirades, acompanyades ordinàriament

4. Vegeu Alexandre OLIVAR, «L'abat Marcet i la Biblioteca de Montserrat, *Montserrat. Butlletí del Santuari*, núm. 54-55, 2a època (1999), p. 50-54.
5. Han passat prou anys per a poder parlar impunement de les oposicions existents dins la comunitat benedictina de Montserrat entre gregorianistes i polifonistes. Els darrers, hereus de la gran tradició polifònica de Montserrat, anaren adaptant-se cada cop més a les exigències de la litúrgica «ben feta», cosa que satisfieia dom Franquesa, el qual, d'altra banda, no es mostrava gaire ben dotat per a la música.
6. Ildefonso SCHUSTER, *Liber sacramentorum*, Torí i Roma, 1925, 9 v. Els benedictins del monestir de Samos (Lugo) n'han proporcionat una traducció castellana (Barcelona, Herder, 1935-1942). La referència completa de l'obra de Prosper GUÉRANGER, és *L'année liturgique*, Le Mans, 1841-1866, 9 v. Val la pena de recordar aquí Prosper GUÉRANGER, *Tesoro de vida espiritual y religiosa según la mente de san Benito. Versión castellana por un monje de Montserrat*, Barcelona, 1911. Aquest monjo era el pare Ramon Colomé i Orfila, que morí el 3 d'abril del 1922, essent monjo conventual del monestir d'El Miracle (Solsona).
7. *Jesuchrist ideal del monjo. Conferències espirituals sobre la vida monàstica i religiosa*. Versió catalana per dom R. GRAU, Abadia de Montserrat, 1925. La primera edició francesa és de París-Lille, 1922.
8. *Breviario Romano*, a Editorial Litúrgica Española, 1936-1940, 2. v. Sobre les altres edicions litúrgiques de dom Alfons Maria Gubianas i Santandreu, vegeu J. M. GASOL, «Apostolat litúrgic del Pare Alfons M. Gubianas», a *II Congrés Litúrgic de Montserrat I*,

del text llatí. Encara que això representà un treball personal d'aquest monjo de Montserrat, em plau esmentar-lo aquí, perquè el pare Gubianas va ser el mestre de novicis del pare Adalbert i el seu primer professor de litúrgica (l'únic professor, formalment).

Les edicions llatino-castellanes del missal romà del pare Gubianas ocupen, a causa de la seva difusió, un lloc important en la història del missal de butxaca.⁹ No essent editades pel monestir, no podem dir que representin pròpiament una activitat comuna dels monjos de Montserrat. Són, això sí, un precedent del que havia de ser el missal del poble, en català, fruit de la iniciativa del pare Franquesa. En parlarem en el seu moment cronològic.

Els contactes personals que durant el tercer decenni del segle XX tingué l'abat Marçet amb monestirs europeus, especialment amb els de la congregació de Beuron, en els quals l'abat veié un floriment monàstic ideal, l'impulsà a enviar alguns monjos a Alemanya. Un dels primers va ser el pare Agustí Maria Figueras, el qual es traslladà a l'arxiabadia de Beuron poc després de la seva ordenació presbiteral (13 de juliol del 1930); en el taller del monestir perfeccionà la seva professió d'orfebre i tornà a Montserrat amb un coneixement perfecte de l'alemany. A la tarda del 24 de setembre del 1932, quan jo feia el meu ingrés al monestir de Montserrat, a l'entrada mateixa del cenobi em vaig creuar amb un jove monjo, de mitjana estatura, prim, ros, d'ulls clars, amb un nas aguilenc notable, de caminar àgil; va ésser el primer monjo que vaig veure en entrar al monestir. El monjo que em rebé, el pare Ricard Maria Sans, prefecte dels postulants, em digué que es tractava del pare Adalbert, ordenat prevere de feia pocs dies (11 de setembre del 1932), el qual anava a Alemanya per a complementar-hi la seva formació. A Beuron, on en aquell temps es reunien, per a l'estudi de la teologia, els joves monjos de la congregació beuronesa,¹⁰ el pare Adalbert va tenir, entre altres mestres, un professor jove de teologia, el pare Hermann Keller, deixeble del pare Anselm Stolz, el qual, per la seva banda, excel·lia com a professor a l'Ateneu Pontifici de Sant Anselm, de Roma.¹¹ Seguint la mentalitat del pare Stolz, que corresponia molt bé a les exigències del moviment litúrgic del moment, el pare Keller introduí el pare Adalbert molt positiva-

Monestir de Montserrat, 1966, p. 445-452. Esmentem encara del pare Gubianas *No-ciones elementales de liturgia*, Barcelona, 1930, i *El laicismo y la oración de la Iglesia*, Barcelona, 1936.

9. Existeix una història general del missal de butxaca? El material és riquíssim; la seva història aportaria molt a la del moviment litúrgic.
10. Cf. Alexandre OLIVAR, «Die Bedeutung Beurons für das benediktinische Mönchtum», a Coelestin MERKLE [ed.], *Das jahrhunderste Jahr. Zur Jahrhundertfeier der Benediktiner in Beuron 1963*, Beuron, 1962, p. 37-38.
11. Anselm Stolz (1900-1942, benedictí del monestir de Gerleve (Westfàlia), autor, entre altres obres, de *Theologie der Mystik* (Regensburg, 1936), va ser un renovador en l'ensenyament de la teologia, basat especialment en la ciència del culte diví. Tingué una mort molt prematura.

ment en la teologia dels sagraments.¹² El pare Franquesa en guardà un gran record.

L'estada a Alemanya durà un any. Quan el pare Franquesa retornà a Montserrat el 1933 va exercir, només durant uns dies, el càrrec de prefecte dels postulants.¹³ Aleshores, comptant amb la col·laboració de dom Aureli Maria Escarré, es dedicà a la publicació de *El missal del poble*. Va ésser una idea feliç en un moment propici. Els del «cleridat» (la secció dels monjos estudiants) i altres membres de la comunitat volgueren prendre part en la realització d'aquest missalet, de format de butxaca, que oferia únicament el text català, imprès en fascicles que calia adjuntar al volumet de les parts invariables de la missa. El color del paper dels fascicles és el litúrgic corresponent. Hom en feia també una traducció castellana. Començà l'advent del 1934. La impressió, duta a terme en la impremta del monestir, durà fins al 30 d'agost del 1936, o sigui, fins al diumenge tretzè després de la Pentecosta, mentre que la versió castellana es parà el diumenge vuitè, 26 de juliol d'aquell any. Va ésser, doncs, la Guerra Civil espanyola que va interrompre l'edició, presentada pel pare Adalbert com a «obra dels monjos de Montserrat». Els comentaris de les misses, el més preuat de l'edició, eren d'ell. El pare Franquesa hi va poder expressar les primícies del seu saber litúrgic.

II

Per a molts a qui la Guerra Civil espanyola (1936-1939) va atrapar en els anys de la juvenesa, aquesta guerra tingué una incidència tan gran que dividí la seva vida en dues parts: la d'abans i la de després de la Guerra Civil. Això es deixa notar en els sacerdots i religiosos d'una manera particular. És ben visible en la vida del pare Adalbert Franquesa. Els

12. El pare Hermann Keller, monjo de Beuron des de 1925, fou un home molt considerat com a pensador des del moment que l'ideòleg nacionalsocialista Alfred Rosenberg el convocà a una reunió de representants de diverses escoles del pensament alemany, a fi de trobar una definició de l'*Übermensch* (superhome). Keller va objectar que el mateix concepte de *Übermensch* és irracional. Allò que està per damunt del concepte d'home és oposat a aquest concepte, no pot existir. L'home només pot ésser perfectament home si no deixa de tenir la normaltat de l'home. Davant aquest raonament es veu que Rosenberg digué: «Verfluchter Scholastiker» («maleït escolàstic»). Keller tingué entrada suficient entre la gent de la Gestapo per a ésser-li possible, durant els anys de guerra, de treure persones perseguides d'Alemanya i portar-les a Portugal a través d'Espanya. En un d'aquests viatges passà per Montserrat i vaig tenir ocasió de parlar amb ell. Dels escrits de Keller cal citar el treball publicat en diferents lliuraments a la *Benediktinische Monatschrift*, any 1917 (1935); no em puc entretenir aquí, amb les reaccions que provocà aquest estudi, titulat «Kirche als Kultgemeinschaft». El pare Franquesa me'n parlà diferents vegades.
13. Els canvis i les reformes que el pare Adalbert va proposar al pare Antoni Marcet van almar l'abat, el qual nomenà un altre prefecte per als postulants: el pare Sebastià Feliu. Entre altres coses, dom Franquesa havia demanat a l'abat que els postulants no anessin amb el cap rapat, perquè semblaven nois d'un asil. Els monjos, però, hi anaven.

canvis personals que cadascú experimentà depengueren, com és natural, de les transformacions ambientals, socials, polítiques i, especialment en el nostre cas, religioses, que hi hagué.

A l'inici de la Guerra Civil, el pare Adalbert va poder abandonar la península Ibèrica. Ell, el pare Aureli Escarré i l'abat Antoni Marcet van ser els primers monjos de Montserrat que van fugir a l'estranger.¹⁴ A Roma es trobà amb altres monjos de Montserrat, alguns d'ells encara estudiants, els quals, després d'una breu estada al monestir de Subiaco (agost del 1936), foren enviats a continuar els seus estudis a Alemanya. També el P. Franquesa, el qual fou destinat a l'abadia renana de Maria Laach, per tal que hi perfeccionés la seva formació a l'Acadèmia de Ciències Litúrgiques i Monàstiques que regentava aquest monestir, esdevingut cèlebre com a centre d'estudis litúrgics. No s'hi estigué més d'un any. Alguns dels monjos montserratins escapats de l'Espanya republicana, on vint-i-tres dels seus germans d'hàbit havien estat assassinats, s'havien aplegat al balneari de Belascoain (Navarra); allí, sota l'empar del bisbe de Pamplona, monsenyor Marcelino Olaechea, havien reprès una provisional vida conventual. El pare Adalbert hi passà per anar aviat a professar la litúrgia al seminari diocesà de Gasteiz, ciutat que aleshores era l'única seu episcopal dels bascos. Allí els seminaristes quedaren admirats del nou ensenyament de la litúrgia que els proporcionava el seu professor: la matèria ja no eren les rúbriques ni la pràctica general del culte diví; era el misteri de Crist celebrat «fins que ell torni».¹⁵ Els deixebles que encara viuen recorden amb admiració i agraïment les classes del P. Adalbert.

Però el pare Franquesa no ha estat mai un professor ni un orador per naturalesa, ni s'hi ha sentit mai, tot i ésser un excel·lent coneixedor de la matèria, que ell ha ensenyat a molts. Malgrat tot, la seva docència a Vitòria contribuí a la creació dels curssets d'estiu que protagonitzà a Montserrat durant molts anys després de la Guerra Civil. Aquests curssets tinguts a Montserrat foren substituïts pels curssets per a animadors de música o cant litúrgic, dirigits pel pare Gregori Maria Estrada i que encara avui persisteixen. En aquests curssets no manquen ensenyaments relatius als textos de la litúrgia, com és natural.

Amb això, però, ens hem avançat al que després hem de dir sobre el pare Franquesa com a liturgista. Perquè tres són principalment els conceptes que defineixen la seva rica personalitat: el montserratinisme, l'activitat litúrgica i l'ecumenisme. Són tres conceptes essencialment relacionats entre si i que cohabitaren en el seu esperit d'una manera constant. De tota manera, Montserrat, la litúrgia i l'ecumenisme, en aquest

14. Aquesta fugida ràpida, gràcies a la intervenció del consolat de la Gran Bretanya, va ser criticada a l'abat. S'ha de comprendre tenint en compte les circumstàncies del moment històric.

15. 1 Corintis 11,26.

ordre, representen tres etapes de la seva vida, motivades successivament per les circumstàncies històriques. És el que pretenc explicar en els apartats següents.

III

Acabada la Guerra Civil i retornat a Montserrat, el pare Franquesa ocupà diferents càrrecs de responsabilitat dins el monestir. Fou prefecte dels germans llecs, quan aquests encara formaven una secció separada dels monjos coristes, és a dir, dels preveres i estudiants, als quals incumbia el compliment de l'ofici coral, mentre que els germans llecs acomplien el seu rès separadament.¹⁶ Sota l'abadiat del P. Aureli Escarré, quan pertanyia a l'abat elegir tots els membres del seu consell privat (els degans, *decani*, segons el nom que els dóna sant Benet a la seva *Regla*, capítol 21), el pare Adalbert va ser conseller de l'abat permanentment. L'abat Escarré el va nomenar sagristà major i primer mestre de cerimònies. El fet de ser sagristà major de la basílica montserratina contribuï que nasqués en ell la idea d'honorar la imatge de la Mare de Déu amb un nou tron, amb el seu marc corresponent més bell del que envoltava la imatge, la qual des de terminada la Guerra Civil era venerada sense els vestits que des de segles cobrien l'escultura romànica tan venerada. La iniciativa va ser rebuda amb escepticisme pel pare Escarré, abat coadjutor amb plena jurisdicció des de l'any 1941. La cosa podia tenir repercussió en el poble català; feia massa poc que havia acabat la Guerra Civil i hi havia perill d'inconvenients polítics. La idea, però, trobà bona resonància entre els catalans, afluïren els donatius i l'afer es convertí en una manifestació de religiositat de proporcions extraordinàries amb l'aprovació de l'episcopat català i fins del govern. La festa de l'entronització, el 27 d'abril de l'any 1947, fou un gran respir per als catalans. En els més de setanta anys que fa que visc a Montserrat no recordo haver presenciat una jornada més grandiosa. De la seva preparació, de la celebració i de les resonàncies que tingué en parla el pare Adalbert en el seu llibre —sens dubte la seva obra més considerable— sobre els setantacinc anys de patronatge sobre Catalunya de la Mare de Déu de Montserrat.¹⁷

16. En parlo en l'article «Parenostres en substitució de salms: a propòsit d'un text català del segle xv», *Miscel·lània Litúrgica Catalana*, vol. 13 (2005), p. 9-16.

17. Dom Adalbert M. Franquesa, *75 anys de patronatge de la Mare de Déu de Montserrat*, Abadia de Montserrat, 1958, col·l. «Biblioteca Monàstica», núm. 3. En el capítol vi, l'autor parla del moviment litúrgic a Montserrat (pàgines 157-158). Sobre el tron, vegeu Alexandre CIRICI, *El tron de la Mare de Déu de Montserrat*, Barcelona, 1947.

IV

En el que he dit fins ara ja han quedat esmentades moltes de les activitats del pare Franquesa com a liturgista. En els anys que precediren la celebració del Concili II del Vaticà havia demostrat tenir les condicions requerides per a ésser comptat entre els liturgistes més prominents. De fet fou cridat a format part de l'equip internacional que anà treballant en la renovació de la litúrgia i, durant el Concili, a preparar la constitució «Sacrosanctum concilium», que va ser una coronació del treball dels liturgistes, dut a terme amb tan de zel.

Ja molt abans del Concili, el monestir de Montserrat, havent observat els costums de les abadies franceses i alemanyes, revestí les seves funcions sagrades d'una resplendor que la basílica es podia permetre, puix que en aquell temps immediat de la postguerra la comunitat benedictina de Montserrat comptava amb més de cent membres. Ja he dit que el pare Franquesa era llavors mestre de cerimònies, successor en aquest càrrec de l'andorrà pare Heladi Pantebre, del qual, però, no volgué adoptar el bastó amb puny de plata, insígnia del cerimonier primer.¹⁸

Així començà a Montserrat una època de grandiositat litúrgica, que un monjo estranger qualificà dient que era «pour épater les paysans».¹⁹ En les solemnitats de rang màxim, durant la missa pontifical (en realitat abacial), el pare Adalbert havia de dirigir trenta-una persones que evolucionaven pel presbiteri. No crec que el pare Adalbert fruís molt d'aquesta grandiositat, que, amb el temps, hagué de simplificar-se segons les exigències dels canvis de mentalitat, els quals, algunes vegades i en segons quines coses, van als extrems oposats. La sagristia de Montserrat, posada igualment sota la direcció del pare Franquesa, conserva un tresor d'ornaments sagrats que molts monjos avui miren amb recel i els fa vergonya portar.

Malgrat tot, aquesta època preconiliar fou un temps en què els preveres i els seus ministres coneixien bé les rúbriques i les observaven, i els preveres sabien dir la missa correctament i —cosa encara més important— hi havia un estil en la celebració que emanava d'una espiritualitat litúrgica. Fou l'època en què el pare Franquesa, comprenent el valor de la celebració comuna de l'eucaristia, s'enamorà de la idea de la concelebració de tal manera que s'hi convertí en un apòstol. Però això té un altre context.

18. El segon cerimonier era el gallec pare Froilán Losada.

19. L'expressió no és justa, però respon sens dubte a una pompositat que cal entendre en el context triomfal del moment i en la mentalitat de l'abat Escarré, a la qual no mancaren crítiques, fins i tot de part dels monjos. Pertany al temps en què es va fer una nova sala capitular en el monestir, una sala circular, imitant la forma d'un parlament, amb un tron abacial que desdii de la modèstia monàstica. És també l'època en què apareixen en el cenobi imatges de sant Benet cofat amb una mitra, i l'abat del monestir empra solideu vermell i insígnies abacials —pectorals i anells— de gran valor i brillantor i vesteix la capa magna ni que sigui per anar tan sols de la cel·la a la sagristia.

Entre la darrera Guerra Mundial i el Concili II del Vaticà hi hagué una gran revifalla de l'espiritualitat litúrgica, que es deixà notar d'una manera especial a França i a Alemanya. Fou el temps de la creació dels centres pastorals litúrgics de Trèveris, de París i de Barcelona (sempre a remolc de França), i d'altres. Va ser un moviment portat per grans líders. Em permeto citar alguns noms que estigueren en estreta relació amb el pare Franquesa: Pietro Borella, Annibale Bugnini, Bernard Botte, Louis Bouyer, Lukas Brinkhoff, Godfried Diekmann, Balthasar Fischer, Joseph Gelineau, Pierre-Marie Gy, Pierre Jounel, Joseph Andreas Jungmann, Heinrich Kahlefeld, Emmanuel Lanne, Joseph Lécuyer, Aimé-Georges Martimort, Jairo Mejía, Burkhard Heunheuser, Adrien Nocent, Ignacio Oñatibia, Joseph Pascher, José Patino, Vincenzo Raffa, Manuel Ramos, Mario Righetti, Aimon-Marie Roguet, André Rose, Olivier Rousseau, Theodor Schnitzler, Cipriano Vagaggini, François Vandembroucke, Johannes Wagner, Virgilio Noè, i d'altres, alguns dels quals van ésser col·laboradors del pare Adalbert en la tasca difícil de l'aplicació de la constitució «Sacrosanctum concilium» després de la seva promulgació en el Concili II del Vaticà. Pertanyen al temps en què es funden revistes i apareixen unes altres publicacions, científiques i pastorals, de molt bona qualitat, que tenen la litúrgia per objecte. *La Maison-Dieu* de les Éditions du Cerf, 1945; *Liturgie und Mönchtum*, Laacher Hefte, 1948; *Archiv für Liturgiewissenschaft*, successor de *Jahrbuch für Liturgiewissenschaft*, de la mateixa abadia de Maria Laach, 1950, i el *Liturgisches Jahrbuch*, de l'Institut de Litúrgia de Trèveris, 1951. En aquests mateixos anys apareixen els quatre volums del *Manuale di storia liturgica*, de Mario Righetti (Milà, 1946-1953); Joseph Andreas Jungmann, *Missarum solemnias* (Viena, 1948); el *Liturgisch Woordenboek* (Roermond, 1958) i Leo Kunibert Mohlberg, Leo Eizenhöfer i Petrus Siffrin, benedictins, ofereixen noves edicions crítiques dels sacramentaris lleonià i gelasià.²⁰ És també el temps en què el *Boletín de Pastoral Litúrgica*, del Centre de Pastoral Litúrgica de Barcelona, començat el 1961, canvià aviat de nom i adoptà el de *Phase* (1963). En aquest Centre el P. Adalbert trobà bons companys: Pere Tena, Pere Farnés, Joan Llopis, Josep Urdeix, Joan Bellavista i d'altres; més tard José Aldazábal, Francesc Xavier Aróstegui, Jaume González Padrós, entre d'altres. Dom Franquesa morí essent membre del consell de *Phase*. Pertanyent igualment a aquest temps els dos grossos volums *Liturgica 1* i *Liturgica 2* que publicà l'abadia de Montserrat.²¹

20. *Sacramentarium Veronense*, Roma, 1955-1956; *Liber sacramentorum Romanae ecclesiae ordinis anni circuli*, Roma, 1960. No són aquestes les úniques edicions importants de fonts litúrgiques antigues aparegudes en els anys en qüestió, poc abans i poc després.

21. Col·lecció «Scripta et Documenta», vol. 7 (1956) i vol. 10 (1958). És també en aquest temps que l'abat Escarré ens encomanà, al pare Adalbert i a mi, de confeccionar un manual de litúrgia. Sempre he entès que un manual així no pot ésser sinó fruit d'un temps de docència. El pare Adalbert tenia molts apunts, jo en disposava de menys. La nostra intenció fou d'anar-los completant; però el manual no es dugué a terme.

És el temps en què a França, abans d'acabar-se la Guerra, l'any 1944, es van començar a celebrar trobades i congressos litúrgics nacionals. L'abat Escarré tingué interès que el pare Franquesa i jo assistíssim a aquestes trobades. En una d'aquestes, tinguda a Lovaina, al monestir de Mont-César, el pare Franquesa hi tingué part activa, ja que hi va fer una conferència, al costat d'una altra de Karl Rahner, sobre la concelebració. Cal esmentar aquí, com a un dels esdeveniments més grans del moviment litúrgic preconiliar, la setmana d'estudis litúrgics i el magne congrés internacional que tingueren lloc a Assís del 15 al 22 de setembre del 1956, presidits pel cardenal Gaetano Cicognani, aleshores prefecte de la Congregació de Ritus. De Montserrat hi foren presents l'abat Escarré, els pares Adalbert Franquesa, Jordi Pinell i jo. Aquest Congrés va ser decisiu per a la reforma litúrgica que havia de dur a terme l'encara una mica llunyà Concili II del Vaticà.

Tots aquests aplecs foren fructífers. Serviren per a fer coneixences i contreure amistats i per a comunicar-se un entusiasme que recordo amb enyor, sobretot des que, celebrat el Concili, el fervor del moviment litúrgic envesprí d'una manera sorprenent. Això pot tenir unes explicacions en les quals no em puc entretenir aquí.

El pare Adalbert tingué una part important en la preparació oficial del tema litúrgic que havia de ser tractat en el Concili II del Vaticà. Fou elegit representant de l'episcopat espanyol i, després del Concili, ocupà llocs destacats en el *Consilium ad Exsequendam Constitutionem de Sacra Liturgia*, format el 1964 i presidit pel cardenal Giacomo Lercaro, arquebisbe de Bolònia. Dom Franquesa va ser secretari dels *coetus* o comissions 10: *de ordine missae*; 15: *de generali structura missae*; 16: *de concelebratione et de communione sub utraque specie*; 19: *de rubricis breviarii et missalis*; 21: *de libris I et III pontificalis*; 39: *de ritibus Capellae Papalis*.

En els papers i articles que el pare Adalbert ha deixat relatius a la seva activitat conciliar, no hi manca la crítica. No tots els resultats obtinguts són els que ell desitjava. Un exemple és el que es refereix al sagrament de la confirmació, que ell, com altres, volien que formés part de la iniciació cristiana, juntament amb l'eucaristia, com entre els cristians orientals.

Dins la gran quantitat d'articles de tema litúrgic que publicà abans i després del Concili, n'hi ha alguns de caràcter històric.²² Són treballs científics que revelen els diferents interessos que tingué l'autor, co-

22. «Die Beteiligung des Volkes in der mozarabischen Liturgie», *Liturgisches Leben*, vol. 5 (1938), p. 243-272; «El ritual tarraconense», *Liturgica*, vol. 2 (1958), p. 249-298 i 483; «Elementos visigóticos en el ritual tarraconense del siglo XVI», *Hispania Sacra*, vol. 11 (1958), p. 107-123; «El códice Emilianense 60 y sus piezas litúrgicas», *Hispania Sacra*, vol. 12 (1959), p. 423-444; «El congrés de 1915 i la seva significació històrica», *II Congrés Litúrgic de Montserrat*, vol. I (1966), p. 5-36; «Particularismes catalanes en els rituals», *II Congrés Litúrgic de Montserrat*, vol. III (1967), p. 91-102.

mençant per l'antiga litúrgia hispànica. Aquests treballs motivaren que el pare Franquesa fos elegit membre de la Societat Catalana d'Estudis Litúrgics, filial de l'Institut d'Estudis Catalans.

V

L'amor que el pare Franquesa sentia per la litúrgia és comparable amb el que tingué per l'ecumenisme. Dins les seves possibilitats treballà tant com pogué per a fomentar l'entesa entre cristians catòlics romans, protestants i germans separats d'Orient.²³ La mateixa litúrgia, el monacat, la lectura dels pares de l'Església i de la Sagrada Escripura l'orientaren cap a aquesta finalitat. El contacte amb els cristians no catòlics fou molt viu. Les amistats que contragué amb patriarques orientals, amb pastors protestants, particularment amb Oscar Cullmann i Jean-Jacques von Allmen, es mantingueren vives fins a llurs morts.

Quan el papa Pau VI, l'any 1970, va crear l'Institute of Advanced Theological Studies, amb seu a Deir et-Tantur (Betlem), organització que reunia teòlegs de qualsevol confessió cristiana, volgué que, adjunta a l'Institut, hi hagués una comunitat monàstica que conferís a l'entitat un ambient de pregària. El projecte no va ser fàcil de realitzar, fins que l'abat coadjutor de Montserrat, dom Gabriel Brasó, amic personal del pontífex, es va fer seu el pla de Pau VI. El pare Franquesa fou el primer superior de la petita comunitat de monjos montserratins que s'hi traslladà i que hi romangué fins al 1983. El pare Adalbert ha deixat dit: «Els meus dotze anys a Terra Santa han estat l'experiència més profunda de la meua vida».²⁴

VI

Retornat a Montserrat, l'ancià monjo (el segon, per l'edat, de la comunitat), es dedicà, entre altres coses, a ordenar la seva nombrosa documentació, l'escripta i la reunida per ell.²⁵ És un arxiu de primer ordre, que guarda la biblioteca del monestir.²⁶ L'abat Cassià Maria Just el nomenà subprior, i quan hi hagué canvi d'abat, el 27 de febrer del 1989, ocupà el lloc de prior provisional durant els primers dies del nou abadiat, el de dom Sebastià Maria Barolet.

23. Vegeu el que en diu, per exemple, a «El consell ecumènic de les esglésies i la seva tercera assemblea general», *Serra d'Or*, núm. 8, segona època, any III (1961), p. 4-6.

24. *La Vanguardia* (6 agost 2000), p. 34 (amb una fotografia d'ell). Sobre els primers anys de la seva estada a Terra Santa vegeu «Desde Jerusalén», *Phase*, vol 15 (1975), p. 213-218.

25. N'existeix un minucios catàleg mecanografiat.

26. La correspondència es guarda a l'arxiu del monestir. Hi ha també a l'arxiu fotogràfic una documentació abundant.

La celebració del seu norantè aniversari, l'any 1998, va ser un testimoniatge de l'estima de què s'havia fet mereixedor. Encara va viure gairebé set anys més. Les llargues caminades que solia fer fins que li ho permeté la seva naturalesa, la cura posada en l'alimentació i la seva vida ordenada, el preservaren de malalties i li proporcionaren aquesta edat tan avançada. Tenia el cor una mica delicat, però no morí d'això, sinó de l'afebliment que comporta la vellesa. Als darrers anys la seva sordària anà augmentant, de manera que era impossible entaular una conversa amb ell. Amb la seva veu feble, que amb prou feines es deixava entendre, intentava expressar que desitjava que s'acomplís la seva gran esperança. Morí el 6 d'octubre del 2005, mentre la comunitat cantava les vespres.

El fet d'haver viscut gairebé tot un segle, el vintè, tan ric i tan mogut a Catalunya i arreu del món, i d'haver pres part d'una manera molt activa en els canvis i les evolucions del nostre món, ha convertit el pare Adalbert Franquesa en una figura molt representativa en els terrenys que li ha tocat trepitjar.

RESUM

A Dom A. Franquesa (Moià 1906–Montserrat 2005), prevere i monjo benedictí de Montserrat, dominaren tres grans amors: la història i la importància religiosa del propi monestir, el culte diví i la seva racionalització a Catalunya, i el foment de l'esforç de moviment ecumènic entre els cristians de les diverses confessions, tres ideals que per llur pròpia naturalesa es traven entre ells. Sobresortí principalment com a pèrit litúrgic de l'episcopal espanyol abans i durant el Concili II del Vaticà i com a consultor de la Congregació del Culte Diví en els treballs de l'aplicació de la constitució conciliar «Sacrosanctum Concilium».

ABSTRACT

Dom A. Franquesa (Moià, 1908–Montserrat, 2005), priest and Benedictine monk at Montserrat, had three big passions: the history and religious importance of the monastery itself, divine cult and its rationalisation in Catalonia as well as fostering the effort towards ecumenism among the Christians from all confessions, these three ideals being by natura entangled with each other. He was mainly a prominent liturgical expert of the Spanish episcopacy before and during the Second Vatican Council and an advisor to the Congregation of Divine Cult during the work related to the application of the conciliar constitution, «Sacrosanctum Concilium».